

การวิเคราะห์สาระหลักทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามหลักพุทธธรรม
ในผลงานของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)

นายปิยวัชร สุทธิวินิช

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2540

ISBN 974-637-083-9

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข 17614697

**AN ANALYSIS OF ESSENTIAL CONTENTS IN NON-FORMAL EDUCATION FROM BUDDHIST
PRINCIPLES IN THE WORKS OF PHRA DHAMMAPIDOK
(PRAYUDH PAYUTTO)**

Mr. Piyawat Suttivanich

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Non-Formal Education
Department of Non-Formal Education**

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1997

ISBN 974-637-083-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์   การวิเคราะห์สาระหลักทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามหลัก
พุทธธรรมในผลงานของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)

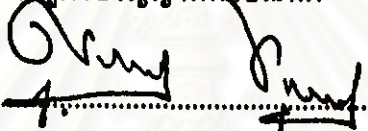
โดย   นายปิยวัชร สุทธิวนิช

ภาควิชา   การศึกษานอกโรงเรียน

อาจารย์ที่ปรึกษา   ศาสตราจารย์อุ๋นตา นพคุณ

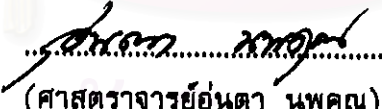

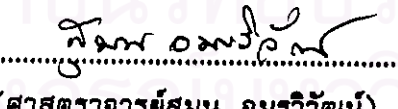
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

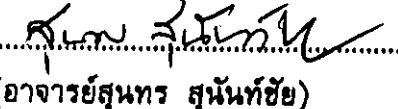

.....   คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุภัทวัฒน์ ชูติวงศ์)

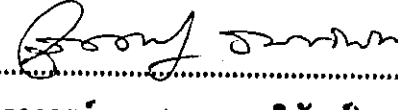
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....   ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรกุล เจนอบรม)

.....   อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์อุ๋นตา นพคุณ)

.....   กรรมการ
(ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์)

.....   กรรมการ
(อาจารย์สุนทร สุนันท์ชัย)

.....   กรรมการ
(อาจารย์วีระเดช อมรรพพัฒน์)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

ปิยวัชร สุทธิวนิช :การวิเคราะห์สาระหลักทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามหลักพุทธ
ธรรมในผลงานของพระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต) (AN ANALYSIS OF ESSENTIAL
CONTENTS IN NON-FORMAL EDUCATION FROM BUDDHIST PRINCIPLES IN THE
WORKS OF PHRA DHAMMAPIDOK (PRAYUDH PAYUTTO)) อ.ที่ปรึกษา : ศ.อุ้นดา
นพคุณ, 259 หน้า, ISBN 974-637-083-9

การวิจัยเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์สาระหลักทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนตาม
หลักพุทธธรรมในผลงานของพระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต) โดยวิธีการวิจัยเชิงเอกสารและวิเคราะห์
เนื้อหาที่ปรากฏหลักพุทธธรรมจากผลงานของพระธรรมปิฎก จำนวน 74 เล่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2525-พ.ศ.
2538 ว่ามีความสอดคล้องและครอบคลุมสาระหลักทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 7 เรื่อง
คือ 1. การศึกษาตลอดชีวิต 2. คิดเป็น 3. ประชาธิปไตย 4. แรงจูงใจ 5. การศึกษาเพื่ออนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ 7. การศึกษาเพื่อสันติภาพ
หรือไม่

ผลการวิจัยพบว่า ในผลงานของพระธรรมปิฎกปรากฏจำนวนหลักพุทธธรรม ที่ครอบคลุม
สาระหลักทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 7 เรื่อง โดยเรียงลำดับจำนวนหลักพุทธธรรมจากมากไป
หาน้อยดังนี้ 1. การศึกษาเพื่อสันติภาพ (หลักพุทธธรรมที่ครอบคลุม คือ พรหมวิหาร 4. การกำจัด
ปปัญจธรรม 3. สังคหวัตถุ 4. อริยฐานธรรม 4 และการกำจัดมัจฉริยะ 5) 2. แรงจูงใจ (หลักพุทธธรรม
ที่ครอบคลุม คือ ตถาคตโพธิสัทธา ฉันทะ กัลยาณมิตตตา และอิทธิบาท 4) 3. การศึกษาเพื่ออนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (หลักพุทธธรรมที่ครอบคลุม คือ สัมมาทิฐิ เมตตากรุณา หลัก
รัตนตรัย และกัตถัญญกตเวที) 4. หลักประชาธิปไตย (หลักพุทธธรรมที่ครอบคลุม คือ ธรรมาธิปไตย
และสาราณียธรรม 6) 5. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (หลักพุทธธรรมที่ครอบคลุม คือ มรรค หรือ
มัชฌิมาปฏิปทา หรือไตรสิกขา) 6. การศึกษาตลอดชีวิต (หลักพุทธธรรมที่ครอบคลุม คือ ความไม่
ประมาท) 7. คิดเป็น (หลักพุทธธรรมที่ครอบคลุม คือ โยนิโสมนสิการ) แต่มีข้อสังเกตว่าการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์มีทั้งข้อที่มีความหมายสอดคล้องและแตกต่างกับการพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธ
ศาสนา

การศึกษาออกโรงเรียน
ภาควิชา.....
การศึกษาออกกระบบโรงเรียน
สาขาวิชา.....
ปีการศึกษา 2540.....

ลายมือชื่อนิติศ *Nitisa*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *Phra Dhammapidok*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

C 743372 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEY WORD : AN ANALYSIS/ ESSENTIAL CONTENTS IN NON-FORMAL EDUCATION /
BUDDHIST PRINCIPLES/ PHRA DHAMMAPIDOK (PRAYUDH PAYUTTO)

PIYAWAT SUTTIVANICH : AN ANALYSIS OF ESSENTIAL CONTENTS IN NON-
FORMAL EDUCATION FROM BUDDHIST PRINCIPLES IN THE WORKS OF
PHRA DHAMMAPIDOK (PRAYUDH PAYUTTO). THESIS ADVISOR : PROF.
DONTA NOPAKUN, 259 PP. ISBN 974-637-083-9

The purpose of this study was to analyse Essential Contents in Non-Formal Education from Buddhist principles in the works of Phra Dhammapidok (Prayudh Payutto) since B.E.2525 up until B.E. 2538. This study used the Documentary Research and Content Analysis methodology to investigate Phra Dhammapidok works consisting of 74 literatures and to see if his works cover and comply with 7 popular essential contents in Non-Formal Education which are : 1. Life-Long Education 2. Khit-pen 3. Democracy 4. Motivation 5. Natural Resources and Enviromental Awareness Education 6. Human Resource Development and 7. Peace Education.

The analysis has revealed that Buddhist principles which cover and comply with all the 7 popular essential contents in Non-Formal Education number from the maximum to the minimum in the following : 1. Peace Education (covered by Brahmavihāra : the four Divine States of mind, Papañca : diverification out of self-concept, Saṅgahavatthu : objects of sympathy, Adhiṭṭhana : resolve and Macchariya : meanness or avarice) 2. Motivation (covered by Tathāgatabodhi-saddhā : confidence in the Enlightenment of the Buddha, Chanda : will, Kalyānamittatā : having good friend, and Iddhipāda : the four Paths of Accomplishment) 3. Natural Resources and Enviromental Awareness Education (covered by Sammāditṭhi : Right view, Mettā and Karuṇā : loving-kindness and compassion, Ratanattaya : the triple Gem and Kataññūkataveditā : state of one who is thankful for benefits received and reciprocates them) 4. Democracy (covered by Dhammāchipateyya : regard of the Dharma (the law or righteousness) and Sārāṇiyachamma : states of conciliation) 5. Human Resource Development (covered by Magga : the path or Majjhimā patipadā : the middle Path or Sikkhā : the threefold Training) 6. Life-Long Education (covered by Appamada : earnestness) and 7. Khit-Pen (covered by Yonisomanasikara : proper attention).

Concerning Human Resource Development what stands out is that there are some simirallities and some discrepancy in the meaning in comparison with the Buddhist principles.

ภาควิชา..... การศึกษานอกโรงเรียน
สาขาวิชา..... การศึกษานอกระบบโรงเรียน
2540
ปีการศึกษา.....

ลายมือชื่อนิติกร..... นิเวศน์ นิเวศน์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... ดอนตา นopakun
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ได้รับความเมตตาจากบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบนมัสการขอบพระคุณ และขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนสำคัญในงานวิจัยนี้จนสำเร็จลุล่วง

ขอกราบนมัสการพระเดชพระคุณพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) วัดญาณเวศกวัน ด้วยความสำนึกในความเมตตาอนุเคราะห์อย่างยิ่งที่ได้กรุณาตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูล แก่ไข ให้คำแนะนำ ทำให้งานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์

ขอกราบนมัสการพระเดชพระคุณพระราชวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นที่มีคุณค่ายิ่งตั้งแต่เริ่มต้นการวิจัย และกรุณารับเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาในการศึกษาชั้นนี้

ขอกราบนมัสการพระครูปลัดปิฎกวัฒน์ (อินศร จินตปาณฺโญ) วัดญาณเวศกวัน ที่ให้ความอนุเคราะห์เรื่องการประสานงานในการถวายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ และอาจารย์สุนทร สุนันท์ชัย ที่กรุณารับเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาในการศึกษาชั้นนี้ และเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งให้ข้อคิดเห็นหลายประการ ทำให้ผู้วิจัยมีความชัดเจนในเนื้อหา และระเบียบวิธีวิจัยมากขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์อุ้นตา นพคุณ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้อบรม สั่งสอน วางรากฐาน และฝึกฝนให้ผู้วิจัยเป็นนักเรียน และนักคิดพร้อมด้วยความประพฤติที่งดงาม ด้วยจิตใจของความเป็นครูที่อุดมด้วยกัลยาณมิตรธรรม ซึ่งได้เฝ้าติดตาม กระตุ้นเตือนเป็นกำลังใจ ให้ข้อคิดเห็น คำแนะนำที่มีคุณค่าที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความคิด และแนวทางในการทำวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วง

ขอขอบพระคุณ อาจารย์วรเดช อมรรวิพัฒน์ ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และกรุณาให้ข้อคิดเห็นและข้อมูลเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ในงานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ราตรี ธันวารชร์ อาจารย์ปาน กิมปี อาจารย์พรทิพย์ อันทิวโรทัย คุณเบญจวรรณ มนัสไพบุลย์ ที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ และขอขอบคุณพี่ ๆ น้อง ๆ และเพื่อน ๆ ทุกคนที่ให้กำลังใจอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยรำลึกในน้ำใจปรารถนาดีอยู่เสมอ

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่อนุญาติเงินทุนสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้

ตั้งแต่เริ่มการวิจัยเป็นต้นมา ผู้วิจัยได้รับกำลังใจจากความรัก ความเอาใจใส่ และความห่วงใยอย่างยิ่งจาก พ่อ แม่ และน้องทั้งสอง ขอขอบความสำเร็จในงานนี้เป็นสิ่งที่ระลึกถึง โดยเฉพาะแม่ ที่อยู่เคียงข้างตลอดมา

ผู้วิจัยเริ่มงานด้วยความศรัทธาที่ว่า ความตั้งใจจริงในการทำงานจะต้องประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ถึงแม้จะมีอุปสรรคบ้างก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสฝึกฝนตนเองในการแก้ปัญหา และด้วยปัญญาคุณ วิสุทธิคุณ และกรุณาคุณ ของพระเดชพระคุณพระธรรมปิฎก วิสุทธิสงฆ์ผู้เป็นปราชญ์ที่ถึงพร้อมด้วยความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และการศึกษา งานนี้จึงสำเร็จลุล่วง หากงานวิจัยเล่มนี้มีโอกาสอำนวยประโยชน์ในการสร้างสรรค์การศึกษาไทย ความดีงามทั้งหลายทั้งปวงที่ปรากฏ ผู้วิจัยขออุทิศถวายต่างดอกไม้ธูปเทียน ในวาระมงคลที่พระเดชพระคุณพระธรรมปิฎก เจริญชนมายุครบ 5 รอบ ในปีพุทธศักราช 2542

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)	4
การศึกษานอกระบบโรงเรียน	7
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย	9
ข้อตกลงเบื้องต้น	9
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	11
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
ตอนที่ 1 สาระหลักทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน	13
1.1 การศึกษาตลอดชีวิต	13
1.2 คิดเป็น	17
1.3 ประชาธิปไตย	20
1.4 แรงจูงใจ	23
1.5 การศึกษาเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	29

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
	1.6 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	35
	1.7 การศึกษาเพื่อสันติภาพ	42
ตอนที่ 2	หลักพุทธธรรม	45
ตอนที่ 3	ประวัติและผลงานของพระธรรมปิฎก	49
	3.1 ประวัติพระธรรมปิฎก	49
	3.2 ผลงานของพระธรรมปิฎก	52
ตอนที่ 4	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	60
	4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการประยุกต์ พุทธธรรมกับการศึกษา	60
	4.2 งานวิจัยที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการประยุกต์ พุทธธรรมกับการศึกษา	65
3	วิธีดำเนินการวิจัย	69
	การศึกษาและรวบรวมเอกสาร	69
	การสร้างตารางวิเคราะห์	78
	ทดสอบความตรงของเนื้อหา	80
	การวิเคราะห์ข้อมูล	81
	การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	81
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	84

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 159
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย 159
	วิธีดำเนินการวิจัย 160
	สรุปผลการวิจัย 162
	อภิปรายผล 171
	ข้อเสนอแนะ 202
	รายการอ้างอิง 205
	ภาคผนวก 218
	คำชี้แจงภาคผนวก 218
	ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ และหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ..... 219
	ภาคผนวก ข รายชื่อผลงานของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ที่ไม่ได้นำมาวิเคราะห์ 224
	ภาคผนวก ค หมายเลขกำกับชื่อผลงานของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ 226
	ภาคผนวก ง การศึกษาชั้นนำผลงานของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) จำนวน 10 เล่ม เพื่อทดสอบความ เที่ยงตรงของเนื้อหา 229
	ประวัติผู้เขียน 259

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตัวอย่างตารางแสดงผลการวิเคราะห์สาระหลักทางการศึกษานอกระบบ โรงเรียนตามหลักพุทธธรรมในผลงานของพระธรรมปิฎก	78
2	ตัวอย่างตารางสรุปการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างสาระหลักทางการ ศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 7 เรื่อง ตามหลักพุทธธรรมในผลงาน ของพระธรรมปิฎก	79
3	การวิเคราะห์สาระหลักเรื่อง การศึกษาตลอดชีวิต ตามหลักพุทธธรรมใน ผลงานของพระธรรมปิฎก	86
4	การวิเคราะห์สาระหลักเรื่อง คิดเป็น ตามหลักพุทธธรรมในผลงานของ พระธรรมปิฎก	92
5	การวิเคราะห์สาระหลักเรื่อง ประชาธิปไตยตามหลักพุทธธรรมในผลงาน ของพระธรรมปิฎก	101
6	การวิเคราะห์สาระหลักเรื่อง แรงจูงใจ ตามหลักพุทธธรรมในผลงานของ พระธรรมปิฎก	112
7	การวิเคราะห์สาระหลักเรื่อง การศึกษาเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในผลงานของพระธรรมปิฎก	122
8	การวิเคราะห์สาระหลักเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม ในผลงานของพระธรรมปิฎก.....	133
9	การวิเคราะห์สาระหลักเรื่อง การศึกษาเพื่อสันติภาพ ตามหลักพุทธธรรม ในผลงานของพระธรรมปิฎก	142
10	สรุปการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างสาระหลักทางการศึกษานอกระบบ โรงเรียนจำนวน 7 เรื่อง ตามหลักพุทธธรรมในผลงานของพระธรรมปิฎก ...	156